

LENNART JÖRBERG

Robert W Fogel och Douglass C North – årets nobelpristagare i ekonomi

*"if starting my work in economics afresh,
I were told that I could study only one
of the three [history, statistics, 'theory']
but could have my choice, it would be
economic history that I choose."*

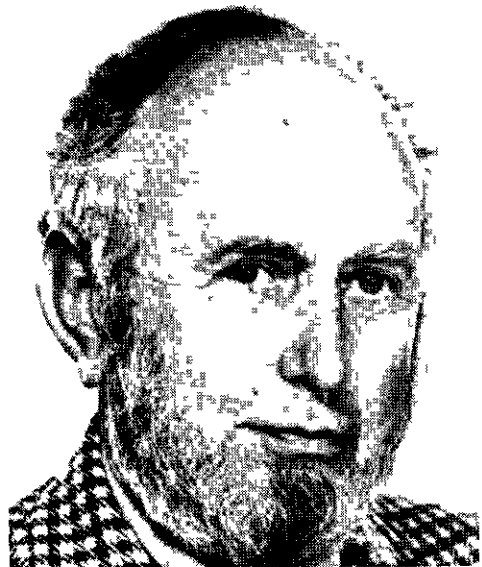
JOSEPH SCHUMPETER

Priset i ekonomi har tilldelats personer som främst gjort insatser för att utöka våra teoretiska kunskaper inom ekonomin. Några pristagare, tex Simon Kuznets, John Hicks, Milton Friedman och Arthur Lewis, har lämnat empiriska bidrag, men de har belönats främst för sina teoretiska insatser. Årets pristagare Robert W Fogel och Douglass C North får priset "för att ha förnyat den ekonomisk-historiska forskningen genom att använda ekonomisk teori och kvantitativa metoder för att förklara ekonomisk och institutionell förändring".

Ekonomiämnet bör givetvis ha en inriktning mot empiri. Det har blivit allt mer uppenbart, att ämnet bör ha en solid bas i historisk kunskap. Ämnet kan utvecklas och göras mera relevant endast om teorin kopplas till sk riktningbestämd forskning, dvs har en tidsdimension, eftersom framför allt prognoser bör höra samman med temporal analys, eller med andra ord, med ekonomisk historisk forskning. Schumpeter angav tre skäl härtill: (1) the subject matter of economics is essentially a unique process in historic time... (2) the historical report cannot be purely economic but must inevitably re-

Robert W Fogel

Douglass C North

*Professor LENNART JÖRBERG är
verksam vid Ekonomisk-historiska
institutionen, Lunds universitet.*

flect also 'institutional' facts that are not purely economic... (3) I believe the fact /is/ that most of the fundamental errors currently committed in economic analysis are due to lack of historical experience more often than to any other shortcoming of the economist's equipment (Schumpeter [1964, s 12 f]). Ekonomer har mestadels ignorerat den historiska dimensionen i sin forskning medan ekonomiska historiker varit svaga på teorisidan. Årets nobelpristagare kombinerar på ett framgångsrikt sätt de olika delarna i Schumpeters kravlista. Fogel och North får emellertid priset för sina metodologiska bidrag till förklaringen av ekonomisk tillväxt och institutionell förändring mer än för sina empiriska undersökningar.

Moderna ekonomiska historiker har framför allt bidragit till den ekonomiska vetenskapens utveckling på två fält. Genom att kombinera teori med kvantitativa metoder, och genom att rekonstruera eller skapa nya databaser. Detta har gjort det möjligt att ifrågasätta och omvärdera kända "sanningar", vilket inte endast kunnat öka vår kunskap om det förflutna utan också bidragit till att sortera bort irrelevanta teorier som visat sig vara föga användbara för att förstå och tolka ekonomiska förlopp. De har också kunnat visa, att den neoklassiska teorin kanske inte alltid varit den mest lämpliga då det gällt att förstå och analysera ekonomisk förändring.

Den moderna ekonomisk-historiska forskningen kan dateras till 1950-talet. Främst bland nydanarna var Alexander Gerschenkron (död 1978) vid Harvard, och vidare Douglass C North och Robert W Fogel. De två senare har varit på forskningsfronten allt sedan dess, och de är fortfarande i hög grad aktiva. De har inspirerat och påverkat forskningen inom ämnet och, kanske också i någon mån, utvecklingen inom den ekonomiska teorin. Deras analyser har tvingat övriga forskare att i många fall omvärdera sina tidigare resultat. Det är därför förstäligt, att

båda har utlöst en livlig och ibland något hätsk kritik från dem som ansåg sig angripna, eller som fruktade att ämnet ekonomisk historia skulle bli en testplats för ekonomer, som med selektiva data sökte verifiera sina teoretiska piruetter. Idag kan vi emellertid se att ekonomiska historiker har accepterat att ämnet bäst utvecklas i samspel med modern ekonomisk teori, och många teoretiker har insett att historiska förlopp måste beaktas då de diskuterar moderna problem.

Inom den ekonomisk-historiska disciplinen sker det sällan vetenskapliga genombrott. Alla forskare står på sina föregångares axlar, analysen förfinas och nyanseras, men ingen kan påstås ha nått fram till någon definitiv lösning på det mest fundamentala problemet i ekonomisk utveckling: hur, när och varför den sker. Ekonomiska historiker sysslar ofta med stora problem, vilket kräver en integrering av ekonomi, sociologi, statistik och historia. De forskare som nått längst i en dylik integration torde vara Fogel och North.

Robert W Fogel (f 1926), professor vid Chicago-universitetet, är den ekonomiske historiker som har väckt störst uppmärksamhet inom disciplinen och som också varit mest kontroversiell. Orsaken härtill är hans originella metodiska ansatser, och att han ställt fundamentala frågor, som ifrågasatt etablerade "sanningar". Det gäller hans ifrågasättande av järnvägarnas betydelse för den ekonomiska utvecklingen i USA och hans diskussion av det amerikanska slaveriets ekonomiska roll.

Fogel blev först känd för boken *Railroads and American Growth: Essays in Econometric History* [1964]. I den beräknade han betydelsen av järnvägarna för den ekonomiska tillväxten genom att studera skillnaden mellan den verkliga BNP-tillväxten och den som borde ha varit möjlig om järnvägarna inte hade byggts, vad han kallade *social savings*, dvs den sam-

hällsekonomska besparing som uppkommer tack vare järnvägarna. Han fann att skillnaden var obetydlig, eller några procent. Kalkylen är följande: transporterna stod för 10 procent av BNP; endast hälften av dessa påverkades av järnvägarna; av denna hälft var besparingarna ca 50 procent. Besparingen blir alltså $(0,10)(0,5)(0,50) = 0,025$. Denna enkla kalkyl fordrade emellertid en mycket omfattande materialinsamling och ett statistiskt och teoretiskt sofistikerat angreppssätt. Hans analys var ny och väsentlig i två avseenden: dels användningen av kontrafaktiska argument, dels ifrågasättandet av järnvägarnas nödvändighet för att förklara den amerikanska ekonomiska utvecklingen.

Få böcker inom ämnet ekonomisk historia torde ha gjort ett sådant intryck som Fogels. Den kritik han fick har inte kunnat rubba fundamentet i hans analys. Schumpeters försök att se de långa vågorna i ekonomin som resultat av stora, epokgörande innovationer och W W Rostows stadieteori, där järnvägarnas nödvändighet var en hörnsten, fick en bestående knäck. Utvecklingsekonomerna måste, om de last boken, ha påverkats av Fogels sätt att argumentera. Han fick en lång rad efterföljare som använde hans metoder för att antingen göra motsvarande tester på andra länders järnvägar eller för att studera andra industribranschers, inkl det amerikanska rymdprogrammets betydelse för ekonomisk tillväxt (Om det senare skrev Fogel i *Economic Journal* 1966). Slutsatserna att ingen teknisk innovation kan sägas vara av avgörande betydelse för utvecklingen, och att det går att mäta betydelsen av kontrafaktiska antaganden, var båda nya för analysen av ekonomisk förändring. Arbetet innebar också metodiskt en innovation som fått bestående inflytande på forskningen. Det kontrafaktiska angreppssättet och begreppet *social savings* har blivit standard inom professionen.

Vad som skilde Fogel från ekonomiska

teoretikers analyser av liknande problem var främst att han byggde sina resultat på en solid empirisk bas. Hans källkritik och användning av historiska källor av de mest skiftande slag gjorde det svårt för hans kritiker att argumentera mot honom på rent empiriska grunder. Kritiken kom därför ofta att handla om storleken på "besparingen". Var 3 procent mycket eller litet? Denna debatt torde vara föga inspirerande. Vad som inspirerade hela professionen var det kontrafaktiska angreppssättet och hans mästerliga behandling av kvantitativ teknik i kombination med ekonomisk teori. Som Fogel har framhållit är avsaknaden av relevanta data ofta ett större problem för forskarna än avsaknaden av relevant teori.

Denna insikt dokumenteras påtagligt i Fogels analyser av det amerikanska slaveriet. De böcker han tillsammans med en stab av forskare producerat, utmärks främst av den harnadsväckande mängd nya data som han gravt fram och använt på ett nytt sätt. Han verkar vara beredd att gå till ytterligheter då det gäller att testa sina hypoteser, dvs att använda all tillgänglig expertis och allt tillgängligt material för att finna relevanta data. Detta är inte den gamla sortens historia, där man låter "källorna tala". Det är en medveten satsning på att finna material som tål att konfronteras med teorier och hypoteser. Han kombinerar alltså det bästa i den traditionella historiska forskningen med en klart uttalad teoretisk medvetenhet. Resultatet har också blivit fem massiva volymer om det amerikanska slaveriets roll.

Den första boken (tillsammans med Stanley Engerman), *Time on the Cross: The Economics of American Negro Slavery* (2 vol [1974]), ifrågasatte den traditionella uppfattningen att slaveriet var ett ineffektivt, icke profitabelt, prekapitalistiskt system, där slavägarna inte var påtagligt marknadsorienterade utan mer intresserade av status och politisk makt. Systemet var dömt att gå under på grund av sina inneboende svagheter.

Fogel och Engerman visade att detta var fel. Slavägarna var i hög grad marknadsorienterade, slaveriet var vinstgivande för ägarna, produktiviteten i söderns jordbruk, liksom den ekonomiska tillväxten, var minst lika hög som i norr, slavarna hade ej sämre standard än de fria arbetarna etc.

Boken väckte beundran och avståndstagande. Beundran från dem som ser till den vetenskapliga exaktheten, och avståndstagande från dem som ser hans analys i mer politisk belysning, dvs de som inte kan acceptera påståendet att slaveriet trots allt var en livskraftig institution och inte gick under på grund av sin ineffektivitet utan av andra skäl. Vissa dåligt pålästa kritiker har därför ibland ansett att Fogel försvarade slaveriet som institution. Detta är fel.

För att bemöta sina kritiker publicerade Fogel boken *Without Consent or Contract: The Rise and Fall of American Slavery* [1989], och dessutom *Evidence and Methods; Technical Papers* (3 vol [1990]). Han har här samlat ett stort antal forskare (35 stycken inkl Fogel har bidragit till *Evidence and Methods*), som analyserar olika aspekter, ekonomiska och andra, och slutsatsen är att den nya forskningen klart stöder och förstärker hans tidigare resultat.

Fogel är angelägen att framhålla slaveriets omänsklighet, men inte att acceptera att det var ekonomiskt ineffektivt. Han visade på komplexiteten i den ekonomiska verkligheten, och trots all kritik som riktats mot honom är hans resultat robusta och testade med utomordentlig noggrannhet och visar en rigorös teoretisk ansats, oöverträffad empirisk akribi och historisk kreativitet. Fogel har framgångsrikt försvarat sina tidigare positioner vad gäller slaveriets effektivitet och profitabilitet samtidigt som han medgivit att svårigheter foreligger att analysera slavhandeln och dess effekter på familjebildningen. Vad som är mest betydelsefullt i hans forskning torde dock vara hans

metodiska ansats och hans empiriska analyser av svårbearbetat källmaterial.

Boken om järnvägarnas betydelse och volymerna om slaveriet har tvingat forskningen att ompröva sina invanda resultat och en mängd efterföljare har gjort studier med användning av hans metoder. Få böcker i ekonomisk historia torde ha genomlysts så ingående av kritiska kolleger, eller föranlett så mycken omprövning.

Fogels tredje forskningsinriktning gäller studier i ekonomisk demografi, och då främst mortalitetens förändringar över långa tidsperioder och levnadsstandardens förändringar över de senaste seklerna. En stigande levnadsstandard anses allmänt vara huvudmålet för ekonomisk politik, och den mäts konventionellt som en stigande inkomst per capita. Å andra sidan finns det klara belägg i historien på "perversa" samband mellan inkomst och mortalitet. Fogel har pekat på denna svårighet att identifiera levnadsstandardens förändringar. Analysen består av en kombination av biomedicinsk och ekonomisk teknik. Den förra inkluderar beräkning av överlevnadsnivåer vid olika kaloriintag och kaloribehov vid olika slag av arbete, epidemiologiska studier av sambandet mellan längd och risk för både mortalitet och kroniska sjukdomar och av sambandet mellan kroppsvolym (*body mass index*) och mortalitetsrisker. Den ekonomiska tekniken inkluderar olika metoder för att karakterisera storleksfördelningen av inkomster och kalorier, liksom metoder att relatera olika mått på näringsintag med mått på inkomst och produktivitet. En preliminär rapport, "New Sources and New Techniques for the Study of Secular Trends in Nutritional Status, Health and Mortality and the Process of Aging" (NBER, Working Papers 26, [1991]) sammanfattar hans nuvarande forskningsinriktning.

Hälsa och inkomst anses vara positivt korrelerade. Om emellertid inkomsterna stiger medan hälsotillståndet för befolkningen försämras, kan det vara svårt att

påstå något om levnadsstandardens förändringar. Fogel analyserar i ett flertal artiklar dessa problem. Ett sätt att komma till rätta med problemet är att finna mått som kan utgöra approximationer för levnadsstandardens. Längden på individer står i relation till näringsintaget. Genom att mäta längden på tusentals individer kunde han fastställa att dessa på 1700-talet var lika långa som vid 1900-talets början, men att det under en period på 1800-talet skedde en påtaglig minskning i deras genomsnittslängd. Eftersom konventionella mått på levnadsstandardens i Förenta staterna visade på stigande standard, och han samtidigt kunde visa att mortaliteten steg, blev de nya fakta han presenterade en utmaning mot tidigare forskning. Hans slutsatser har också bekräftats på basis av europeiska data av andra forskare. Hela den internationella debatten om levnadsstandardens förändringar har påverkats av Fogel och hans medarbetare. Merparten av resultaten finns endast redovisade i promemorior. (Se t ex "Nutrition and the Decline in Mortality since 1700: Some Preliminary Findings" i Engerman & Galman (red), *Long Term Factors in American Economic Growth* [1986]).

Fogels ansats är multidisciplinär, främst genom kombinationen av demografiska data med biomedicinska data och teknik. Han har identifierat de problem som måste lösas, han har gjort grundläggande studier av dessa problem, och han har kommit fram till resultat som måste tas i beaktande om man vill förstå hur den ekonomiska utvecklingen har gestaltat sig under de senaste två-trehundra åren.

Fogels vetenskapliga produktion utmärktes kanske främst av hans förmåga att skilja mellan vad som är slutsatser av tidigare forskningsstrategier eller analysmetoder och vad som är logiskt oberoende av dylika ansatser. Han tar inte några resultat för givna innan han testat dem med sin enorma materialgenomgång. Vad som också har väckt uppmärksamhet är hans koncentration på de stora, väsentliga frå-

gorna inom varje forskningsområde. Fogel förenar ekonomi och historia genom att använda de bästa moderna tekniker i ekonomi och samla de mest omfattande historiska data för att förklara ekonomisk förändring. Allt han har publicerat har lett till att forskningen fått ny inspiration och i vissa fall ny inriktning. Även de som har kritiserat hans demografiska forskning, som är långt ifrån avslutad, erkänner att han har varit en inspiratör och pådrivare och att hans forskning kommer att bli av bestående värde.

Douglass C North (f 1920), professor vid Washington University, St Louis, är, som nämnts, tillsammans med Fogel den främste exponenten för "den nya ekonomiska historien", dvs en forskning som kombinerar ekonomisk teori, kvantitativa metoder, hypotestestning, kontrafaktiska alternativ och traditionell ekonomisk-historisk teknik för att förklara och beskriva ekonomisk förändring. Denna ansats har alltså påtagligt förändrat ämnets inriktning och givit det en klart uttalad teoretisk profil. Norths andra betydande insats är hans forskning rörande den nya institutionella ekonomin. Denna ansats finns redan i hans tidigare böcker om Förenta staternas ekonomiska utveckling och har blivit allt mer teoretiskt förfinad i hans senare skrifter.

North "startade" den "nya ekonomiska historien" redan på 1950-talet (dvs före Fogel). I sin artikel "Location Theory and Regional Economic Growth" [1955] formulerade han de principer som kom att vägleda hans forskning och förnyelse av ekonomisk-historisk forskning. Hans rekonstruktion av *The United States Balance of Payments 1790-1890* [1960] är ett tidigt bidrag till den fas av statistikinsamling som resulterade i den "nya" ekonomiska historien.

I boken *The Economic Growth of the United States 1790-1860* [1961] presenteras den förklaringsmodell som kom att ligga till grund för den fortsatta debatten

om orsakerna till Förenade staternas ekonomisk tillväxt före inbördeskriget. Med utgångspunkt från den av North tidigare formulerade exportbasmodellen analyserar han hur bomullssektorn – via multiplikator–acceleratoreffekter – stimulerade utvecklingen i andra regioner. Exporten av bomull var motorn i den ekonomiska utvecklingen, och den förklarar också den regionala expansionen. Analysen av interrelationen mellan prisrörelser, produktion och resursflöden är centrala i analysen. Boken bygger på grundlig empirisk dokumentation, liksom de förut nämnda artiklarna. Den är den första där teori, statistikinsamling, hypotesprövning och historisk metod integreras, dvs det första större arbetet där den "nya" ekonomisk-historiska metodologin får sitt genombrutt. 1966 utgav han *Growth and Welfare in the American Past* (flera senare upplagor), en lärobok som starkt bidragit till "den nya ekonomiska historiens" framgångar både i USA och i Europa.

Artikeln "Sources of Productivity Change in Ocean Shipping 1600–1850" (*Journal of Political Economy*, vol 76, 1968), är ett av de mest citerade verken av North. Med ekonometriska metoder försöker han fastställa, hur mycket av produktivitetens ökning som berodde på förbättrad teknik och utrustning och hur mycket som kan tillskrivas bättre organisation. Svaret är att organisationsförändringar (bättre godshantering, kortare liggetid i hamnarna etc) och större kapacitet på fartygen (= lägre bemanningskostnad) utgör huvudförklaringen. Skälet till att fartygen på 1800-talet blev allt större var inte främst bättre teknik utan institutionella förändringar, och eliminering av piratverksamhet, vilket gjorde det möjligt att öka lastkapaciteten och bygga större, lättare fartyg. Det är en *tour de force* i ekonomisk-historisk metod.

Hans kritik av den tidigare forskningens brist på teoretisk medvetenhet väckte viss animositet, men hans slutsatser, liksom hans metodiska grepp, har inspirerat

flera forskare att utveckla hans modell och göra länderanalyser efter de av North initierade ansatserna. North visar här en sida i sin forskning som blivit dominerande: förmågan till syntes, nya idéer och teoretisk ansats. Resultatet har blivit nya rön och nya angreppssätt på väsentliga ekonomisk-historiska problem. North var redan på 1960-talet en förgrundsgestalt, för omorienteringen inom ekonomisk-historisk forskning.

North kom att allt mer poängtera att ekonomiska, politiska och sociala faktorer måste beaktas för att vi skall kunna förstå framväxten av de institutioner, som spelade en betydande, kanske avgörande, roll för att förklara ekonomisk förändring. Institutionella faktorer har alltid funnits implicit i teorier om ekonomisk tillväxt, men för att analysera denna krävs att dessa institutionella faktorer blir explicit inkorporerade i teorin.

North har påpekat att neoklassisk ekonomisk teori är en god utgångspunkt för analys av ekonomisk-historiska fenomen. Under senare år har han blivit mer eftertänksam och framhållit, att "den nya ekonomiska historien" visserligen gjort forskningen mer stringent, men att den samtidigt underlåtit att ta upp fundamentala frågor rörande ekonomins struktur och hur denna struktur förändras, inklusive institutionella förändringar, och underlåtit att klargöra vilka de underliggande faktorerna varit i olika skeden av historien. *If economics is a theory of choice subject to specified constraints, a task of economic history is to theorize about those evolving constraints.* Nationalekonomins oförmåga att analysera den övergående karaktären i dessa restriktioner och att förstå deras orsaker och riktning har, enligt North, lett till sämre möjligheter att lösa dagens problem.

De senaste tjugo åren har North försökt leva upp till dessa idéer. Man kan urskilja två huvudlinjer: den konsekventa ekonomisk-teoretiska ansatsen och försöken att vidareutveckla och förfina denna,

främst genom att poängtera de institutionella förändringarnas roll. North har utvecklat sina idéer i en lång rad artiklar och böcker.

I boken *Institutional Change and American Economic Growth* [1971] vidareutvecklar North, tillsammans med Lance Davis, element från *public choice*- och *property rights*-teorierna. Forenklat uttryckt påstår de att nya institutionella situationer uppträder, när grupper i samhället ser möjligheter att tillgodogöra sig vinster, som är omöjliga att realisera under de rådande institutionella förhållandena. Om externa faktorer möjliggör en ökning av inkomsten, men institutionella faktorer lägger hinder i vägen, kommer nya institutionella arrangemang att utvecklas. Lagar, organisationer, avtal etc kommer att behöva ändras, och hastigheten i förändringarna bestäms bl a av dessa institutionella förhållanden och av teknikens nivå. Staten kan spela en pådrivande roll genom att organisera eller underlätta institutionella och organisatoriska förändringar, men har ofta varit en återhållande kraft i förändringsprocessen genom att understödja omfördelning av resurser främst till styrande eliter i stället för att underlätta ekonomisk tillväxt.

I en senare bok, *The Rise of the Western World* [1973], tillsammans med Robert Thomas) utsträckte North sin analys från Forenta staterna till att omfatta den europeiska utvecklingen från medeltiden fram till 1800-talet. En effektiv ekonomisk organisation, som möjliggör individuella ekonomiska incitament, dvs *property rights*, är en förutsättning för att en ekonomisk tillväxtprocess skall starta. I det medeltida Europa, där privat ägande knappast existerade, rubbades den ekonomiska och sociala jämvikten genom att de relativa priserna på jord och arbetskraft markant ändrades, beroende på kraftiga fluktuationer i befolkningstillväxten. Folkökningen ledde till två motsatta förändringar: dels till differentierade faktorinsatser både rumsligt och för

humankapitalet, vilket ledde till ökad handel, dels till avtagande avkastning inom jordbruket. Dessa förändringar framtvingade nya institutionella arrangemang, ändrade äganderättsförhållanden, vilka lade grunden för ekonomisk tillväxt. I Västeuropa kom förändringar även i relativpriserna att pressa fram institutionella förändringar. Innovationer, teknisk förändring och andra faktorer som allmänt accepteras som förklaring till ekonomisk tillväxt anser North inte tillräckliga: de är tillväxten. Effektiva ekonomiska institutioner är nyckeln till ekonomisk tillväxt. Skapandet av äganderätter leder till privata och sociala kostnader. Så länge transaktionskostnaderna överstiger fördelarna kommer det inte att finnas förutsättningar att utveckla nya äganderätter. Att den industriella revolutionen skedde i England och i Nederländerna förklaras till övervägande del av att dessa nationer skapade effektiva institutioner.

Boken väckte en livlig debatt. Kritikerna har dels framhållit att teorin är alltför statisk och makrobetonad, dels ifrågasatt akribin i den empiriska framställningen. Andra har framhållit, att North ger en förklaring till Europas utveckling, som är både ny och mer genomarbetad än tidigare försök.

I den följande boken, *Structure and Change in Economic History* [1981] utsträcks analysen från neolitisk tid fram till våra dagar. Enligt North utgör ekonomisk ineffektivitet och stagnation snarare ett normaltillstånd än motsatsen. För att analysera detta påstående blir en huvuduppgift att förklara statens roll, främst med hjälp av en transaktionskostnadsteori – inte i Coase m fl anda, utan för att förklara ekonomisk utveckling – dvs förklara statens roll för att specificera och upprätthålla äganderätter. Till skillnad från *public choice*-ansatsen, som har många normativa drag, är Norths ansats positiv, dvs den går ut på att analysera framväxten av eller avsaknaden av statlig inblandning, och förklara varför denna ibland leder till

utveckling, ibland till stagnation. North argumenterar för att man dels måste kunna integrera den neo-klassiska ekonomiska teorin med analysen av institutioner, dels att de måste göras operationaliseringsbara så att institutionell förändring kan analyseras på ett systematiskt sätt. En ytterligare aspekt måste vara studiet av ideologier, och kunskapssociologi: hur förklara att individer tycks uppträda irrationellt? "Institutions are set of rules, compliance procedures, and moral and ethical behaviour of individuals in the interest of maximizing the wealth or utility of principals". Denna aspekt utvecklar han också i sin mycket inflytelserika artikel från 1978, "Structure and Performance: The Task of Economic History" (*Journal of Economic Literature*, Sept), och i "The New Institutional Economics" (*Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 1986), där han också kritiserar tidigare forskning och föreslår nya vägar att lösa de stora ekonomiska problemen.

Norths bok om Västerlandets ekonomiska utveckling från medeltiden och framåt, liksom den följande, som tar ett ännu större grepp om historien, har tvingat dem som diskuterar Europas ekonomiska utveckling i ett långt perspektiv att ta ställning till hans förklaringsmodell. North har här givit ett bestående bidrag till utvecklingsekonomi, och till att förklara historisk förändring. I hans transaktionskostnadsmodell är dessa kostnader inte exogent givna, utan de är kostnader som uppstår för att marknaden skall kunna fungera. (Nathan Rosenbergs mycket omtalade bok *How the West Grew Rich* [1986, sv övers 1991] kan ses som en utveckling och tillämpning av Norths ansats.)

I sin senaste bok, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, [1990] försöker han förklara varför vissa länder lyckas åstadkomma ekonomisk tillväxt medan andra misslyckas. Och varför har inte ländernas ekonomiska utveckling konvergerat, något som förut-

sägs i traditionell utrikeshandelsteori? Förklaringen går i korta drag ut på att fastställa hur institutioner förändrats, vilka regler som gäller, både formella och informella. "Institutions provide the basic structure by which human beings throughout history have created order and attempted to reduce uncertainty in exchange. Together with the technology employed, they determine transaction and transformation costs and hence the profitability and feasibility of engaging in economic activity". Större institutionella förändringar sker alltid mycket långsamt, eftersom institutionerna är resultat av historisk förändring, som också har format individernas beteenden. Institutionella förändringar är rikttningsbestämda. Frågan är då varför ineffektiva institutionella arrangemang inte utplånas och varför olika länders ekonomi inte konvergerar som neoklassisk teori förespeglar. Dessutom: ju större institutionell osäkerhet, desto högre transaktionskostnader. Avsaknaden av bindande kontrakt är en betydande förklaring till ekonomisk stagnation, både historiskt sett och i dagens u-länder. Boken tar upp de fundamentala frågorna om vilka samband man kan finna mellan ekonomisk förändring, teknisk utveckling och institutionella förhållanden, och försöker visa att neoklassisk teori inte kan ge en tillfredsställande förklaring till ekonomisk utveckling. Boken är kort, 140 sidor, men tar upp viktiga problem, både inom nationalekonomisk teori och ekonomisk historia. Den saknar dock empirisk dokumentation: den ger andra forskare möjlighet att testa Norths institutionella ansats, men väcker kanske också den insikten att de teorier han använder har svagheter, som inte tillräckligt erkänts av dem som tidigare använt dem.

Liksom Fogel har North inspirerat en lång rad forskare, och hans envetna framhållande av stringent teoretisk medvetenhet, kopplad till framhävande av betydelsen av institutioner för att kunna analysera ekonomisk förändring har påverkat

inte bara ekonomiska historiker utan även statsvetare och ekonomer. Till skillnad från Fogel är inte North arkivforskare: han har, med undantag för 1950- och 1960-talen, inte genom källforskning sökt verifiera sina teorier. Han kan i detta hänseende liknas vid de pristagare som fått priser för [ren] teori, utan empirisk verifikation. Han verifierar sina slutsatser genom att bygga på empirikernas tidigare resultat, som han kombinerat på nya och fruktbara sätt, samtidigt som han genom sin analys påvisar vilka nya material som måste tas fram för att testa dem mera ingående. North är den store inspiratören, idégivaren. Modern ekonomisk historisk forskning lutar sig i hög grad mot North då den vill förklara ekonomisk utveckling och förändring. Fogel har efterhand blivit mindre spekulativ och mer källkritisk, North allt mer generell. De har båda givit bestående bidrag till ekonomisk historisk forskning genom göra den mera stringent och teoretiskt medveten och samtidigt visat på behovet av historisk forskning i den ekonomiska analysen.

Några av Fogels och Norths mest betydande arbeten

- RW Fogel: *Railroads and American Economic Growth: Essays in Econometric History*. Johns Hopkins University Press, 1964.
- RW Fogel och S Engerman: *Time on the Cross: The Economics of American Negro Slavery*, 2 Vol. Little, Brown, Boston, 1974.
- RW Fogel: *Without Consent or Contract: The Rise and Fall of American Slavery*. WW Norton, New York, 1989.
- RW Fogel: *Second Thoughts on the European Escape from Hunger. Famines, Chronic Malnutrition, and Mortality Rates*. I Osmani SR, (red), *Nutrition and Poverty*. Clarendon Press, Oxford, 1991.
- RW Fogel: *The Escape from Hunger and Early Death: Europe, America and the Third World: 1750–2050* (under utg).
- DC North: *The Economic Growth of the United States 1790–1860*. WW Norton, New York, 1961.
- DC North: "Sources of Productivity Change

in Ocean Shipping 1600–1850." *Journal of Political Economy*, Vol 76, 1968.

- DC North och L Davies: *Institutional Change and American Economic Growth*. Cambridge University Press, 1971.
- DC North och R Thomas: *The Rise of the Western World*. Cambridge University Press, 1973. Svensk översättning: *Västerlandets uppgång*. SNS Forlag, 1993.
- DC North: *Structure and Change in Economic History*. WW Norton, New York, 1981.
- DC North: *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, 1990. Svensk översättning *Institutionerna, tillväxten och välbästandet*. SNS Forlag, 1993.

Referens

- Schumpeter, J, [1964], *A History of Economic Analysis*. Oxford University Press, Oxford.